

עלוז שבועי מבית 'בני אמונים' ובל מאמרים

פרשת ואתחנן

תשע"ט

292

מאצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

פתיחת 'שמונה עשרה' כתפלת משה

"אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזיקה אחר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכי גבורתך; אעברה נא וראא את הארץ הטובה..." (ג כד כה)

מפך שרק לאחר שסדר משה שבחו של מקום - "אתה החלות..." הוסיף ונקט: "אעברה נא וראא", למדו חכמים (ברכות לב א) כלל בסדר עבודת התפלה: "לעולם יסדר אדם שבתו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל", ומתוך כך תקנו לפתח את תפלת שמונה עשרה בברכות המספרות את שבחו של מקום.

על הארה ונפלאה עמד רבי אברהם חיים שור רבה של בעלז:

לא רק עצם החיוב לפתח בשבחו של מקום נלמד מהפסוק: "אתה החלות..." כי אם אף גשח השבחים שבהם אנו פותחים את תפלת שמונה עשרה: "הגדול הגבור והנורא" - "הגדול כנגד: "את גדלך", "הגבור כנגד: "ואת ידך החזקה", "והנורא כנגד: "אשר מי א-ל... אשר יעשה כמעשיך".

עוד יש לומר כי אף את מה שאמרו חכמים (שם לב ג) שאין להוסיף בתפלת שמונה עשרה על שבחים אלו, למדו חכמים מפך שהשיב הקדוש ברוך הוא למשה (להלן פס' כו): "וב לך אל תוסף דבר אלי..."

תורת חיים' עבודה זרה ז ב

משה התפלל להכנס לארץ בשביל ישראל

"אעברה נא וראא את הארץ הטובה" (ג כה)

"וכי לאכל מפריה הוא צריך? או לשבע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: 'הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימן אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כלן על ידי'..." (סוטה ט א).

דרש רבי יוסף שאול נתנזון מלבוב:

לא את טובת עצמו דרש משה כשבקש להכנס לארץ ולקיים את המצוות התלויות בה, כי אם את טובת ישראל. שכן לאחר שחטאו בעגל טענו משה לזכותם שטענו וסברו שהתורה נתנה רק לו ולא להם (שמור' מג ה). ואם לא יכנס לארץ, יזכירו המצוות התלויות בה שלהם נתנה התורה, שכן רק הם יוכלו לקיימן כשיכנסו לארץ, ומעתה לא יוכל להתפלל עליהם כשיחטאו.

דברי שאול' מהדורה חמישאה

משמות משה, מי יתפלל על ישראל?!

"כי לא תעבר את ה' ואת ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים" (ג כז א)

פרש רבי חיים ויטל, כי כך אמר משה לישראל:

עד עתה, גם כאשר חטאתם התפללתי בעדכם ונמחלו עוונותיכם, אולם עתה כשהתבשרתי "כי לא תעבר", לא יהיה לכם מי שיתפלל בעבורכם כמוני, לפיכך ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים.

צ' הדעת טוב'

רזי אמונים

מרמזו אמן בפרשה

'צדקה' כנגד 'עבודה זרה'

"וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו" (ו כה)

בתקוני זהר (יט, דף מא ב) הובא, שבתת 'צדקה' רומזת למקסת הדברים שבקדשה שעל האדם לענות מדי יום: צ' אמונים, ד' קדשות, ק' ברכות וה' חמשי תורה. אפשר לומר שסוד זה נרמז אף בפסוק שלפנינו: אימתי "וצדקה תהיה לנו"? "כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו" - כאשר נעמד במכסה ששבעו חכמים לדברים שבקדשה, הנרמזת בתבת "צדקה".

בזאת יובן מאמר חכמים (כתבות סח א): "כל המעלים עין מן הצדקה - כאלו עובד עבודת כוכבים". מפני מה החמירו כל כך חכמים בצדקה? אלא שפאמור במלה "צדקה" נרמזו האמונים והברכות, שהן יסודות האמונה, ולכך המתרגל בה כמתרגל באמונתו.

תפלת יעקב יהושעי שמות

'אחלצהו אף כי עמו אנכי בצרה'

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו" (ד יז)

פרש מרן ה'חתם סופר':

בנוגע לבשר ודם נאמר (ברכות ה ב): "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים", כלומר, אף הצדיק שבכחו להושיע אחרים בתפלתו, אינו יכול להושיע את עצמו. אף בפסוק שלפנינו מבאר כי לא כן מדתו של הקדוש ברוך הוא; אף כי הנו: "אלקים קרבים אליו", כלומר מצטער בצערנו, בכל זאת הוא עונה לנו ומושיענו "בכל קראנו אליו". לכך רמז אף דוד המלך בתהלים (צא טו): "עמו אנכי בצרה", ובכל זאת: "אחלצהו ואכבדהו".

חתם סופר' דברים לקוטים עמ' קנו

תפלה מתקבלת ללא תנאי

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו" (ד יז)

דרש רבי שלום מבראהין:

תפלותינו מתקבלות במרומים "בכל קראנו אליו" - ללא שום תנאים והגבלות. כפי שפרש האדמו"ר רבי שלמה חיים מקוידניוב את שאנו משבחים בתפלת שמונה עשרה: "כי אתה שומע תפלת כל פה", שאף תפלה שאינה נאמרת אלא 'בפה', ללא פגנת הלב כלל, גם היא נשמעת במרומים.

דברי שלום'

תפלות מתקבלות ללא גבול

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו" (ד יז)

דרש ה'כתב סופר':

כאשר מבקש האדם עזרה מקרובו, אף אם הוא האדם הקרוב אליו ביותר, יש גבול לכמות הבקשות שיוכל הוא לבקש ממנו. לא כן הקדוש ברוך הוא, אין סוף לבקשות שאנו מבקשים ממנו - "בכל קראנו אליו", ובכל זאת קרוב הוא אלינו, ומקבל תפלותינו ברחמים וברצון.

כתב סופר'

מפני מה הקדימו 'שמור' ל'זכור' בלכה דודי?

"שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוה ה' אלקיך" (ה יא) בפייט 'לכה דודי' הנאמר בקבלת שבת' אנו משוררים: "שמור וזכור בדבור אחד השמיענו א-ל המיחד". ויש לתמה מדוע הקדים הפייטן 'שמור' ל'זכור', הלא בסדר פסוקי התורה קדמה 'זכור' שנאמרה בדברות הראשונים (שמות כ ח), ל'שמור' שנאמרה רק עתה בדברות השניים?

רבי צבי יחזקאל מיכלזון, רבה של פלונסק, הסביר בפשיטות שכיון שמתחבר הפייט רבי שלמה אלקבץ בקש לקבץ את שמו בראשי חרוזיו ['שלמה הלוי'], לכן הקדים 'שמור', כדי לפתח באות ש"ן - הראשונה בשמו.

אולם רבי ברוך אפשטיין מפיינסק התקשה לקבל הסבר זה. לדעתו, לא יתכן כי המקביל רבי שלמה אלקבץ ישנה מסדר הפסוקים כדי לרמז את שמו. לפיכך הציע הסבר אחר לדברים, על פי מה שהביא הרמב"ן בפרושו לתורה (שמות ט): "ובמדבריו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר תהיה תורת קרב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור" ו'שמור', ועל הכלל תהיה הזכירה ליום, והשמירה - ללילה".

מבלי לרדת לעמק הדברים, מפרש בהם כי 'שמור' נאמר על ליל שבת, ו'זכור' - על יום השבת, ובכך מובן מדוע בפייט 'לכה דודי' הנאמר בליל שבת הקדימו 'שמור' ל'זכור'.

שו"ת 'תירוש ויצהר' סי' מלד; 'ברוך שאמר' על התפלה עמ' רלה

ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים...

השבוע חל יומא דהלולא של רבן של ישראל, רבנו מרדכי בנעט זצוק"ל, שעל אודותיו העיד בנו רבי יעקב:

"מימיו היה ראשון מן העשרה ראשונים, ושמע מכל אחד ואחד את ברכות השחר כדי לענות אמן עליהן, ואחרי כן היה נעמד לומר בפניהם בעצמו את ברכות השחר בקול נעים ובכונה, קדם שנעמד השליח צבור לתפלה".

'תולדות רבי מרדכי בנעט' עמ' 16

ברכות השחר: בקול, בכונה, בחברותא.

השקמת בית המדרש (ב)

לישן בזמן כדי לקום בזמן

המבקש להשכים בבקר כדי, עליו להתחיל לקום זאת כבר בלכתו לישן את שנת הלילה. ודע הוא באורו של הגר"ח מוולוז'ין (רי"ת ת"ס אבות ב יב) ל'פסוק במשלי (ו ט): 'עד מתי יצול תשכב מתי תקום משנתך', שאין אומרים זאת לעצול בשעת בקר, כשמעירים אותו לתפלה, שהלא אז קשה לו מאד לקום. אלא בליילה אומרים לו כך: 'עד מתי יצול תסתובב בחסר מעש? 'תשכב' ותלך עשיו לישן! והם תאמרו: מה אכפת לי מתי אלך לישן? והתשובה היא: ראה 'מתי תקום משנתך?' - אם תשכב לישן מאחר, תקום מאחר ולא תוכל להתפלל את התפלה בזמנה.

על הרבי בעל האמרי אמת' הובא כי היה רגיל לשבח מאד את מעלת הקימה בהשקמת הבקר. כך נהג אף בעצמו, ולשם כך הקפיד לישן בזמן מדיק וקבוע. בשם אביו השפ"ת אמת' באר את הסבה שביב'רתא דאלו דברים' נקטו בין הדברים "שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקורן מ'מת..." את השקמת בית המדרש שחרית וערבית", ומהי 'השקמת' ערבית? ובאר שגא הדבר ל'לשונות' ש'כדי לקום לשחרית, לא להקדים לישן ערבית, שאם לא כן - איך יתן לקום.

עוד הובא שם עדותו של שכנו של האמרי אמת' בתקופת שהותו בורשה, אשר עקב אחר הנהגותיו. הוא הבחין שבכל לילה בשעה קבועה פנה האור בחדרו, ובבקר באשמת הוא חוזר ונדלק בשעה קבועה, כך במשך זמן רב בדייק מפלא. אף כאשר באחד הלילות התקיימה אספה חשובה של גדולי הרבנים בביתו, לא השתנה המנהג; דקות ספורות קדם שעת השנה הקבועה יצאו הרבנים מהבית, האור כבה בשעה הקבועה, ולמחרת בבקר שב לדלק מחדש באותה השעה (ראש גזלת אריאל עמ' רעה).

וכך היה רבנו יהונתן איבשיץ מוכיח את קהל עדתו: "לא טוב הדבר אשר אנו מבלים הזמן היקר בברואים בתכלית השטות ודבר שאין בו ממש, בעוונותינו הרבים, ומהפכים אור לחשך. כי בליילה מבליים זמן בשטות... ובבקר - השמש יצא על הארץ, והמה ישנים על מטתם, מתהפכים מצד לצד, ועוברים זמן תפלה לכל, אשר בעוונותינו הרבים מרעה אל רעה יצאו, עברה גורת עברה" (עשרת דבש ח"ב דרוש י).

הרבי משינובה באר, שלא לחנם הגיה הרמ"א על דברי השלחן ערוך' בתחלת חלק 'ארח חיים': "תגבר פארי לעבודת הבורא - ויבטבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיצור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה"; אף כי חלקה השני של ההגהה הוא ממש כדברי השלחן ערוך, נראה כי בקש הרמ"א ללמדנו בכך את היסוד האמור, כי כדי שיתעורר בזריזות לעבודת הבורא, עליו לישן כראוי (דברי יחזקאל' חזו"ת תהלים).

יש סדר לתפלה

המאחר לתפלה - סופו לדלג על חלקים מסנה. וכבר כתבו השדמונים שהמגיד הזהיר את ה'בית יוסף' להקפיד לבוא לתפלה בהשקמה, כדי שיכל להתפלל כסדר ולא בדלוג, מפני שהעושה כן מהפך הצנורות (משני"ב נב א).

אם התפלה נעשית בקביעות גמורה מדי יום ביומו, דהינו נהגים עם בשעה קבועה בכל יום, מכין עצמו כראוי ומתחיל להתפלל בשעה קבועה - תפלה שלמה, מלה במלה בלי דלוגים והשלמות, הרי זה מראה שהוא מחשיב עצמו כעבד' למלכו של עולם. אף אם הוא מתפלל היום בשעה זו, ומחר בשעה אחרת, מוצא הוא את עצמו ביום האחד מדלג על פרשה אחת ולמחרת על אחרת, ולעתים מגיע לתפלה רק כדי להספיק 'אשר' ו'שתבח', ומשלים את הקסר בשעת חזרת הש"ץ וכיוצא בזה. והרי מציאות זו היא סתירה מחלטת להמלכת ה' שהיא מעקרי התפלה.

והרי כבר איתא בתקוני האהר (תקון ו דף כא א), שאם האדם עושה תורתו ותפלתו קבועות, גם השכינה עוזרת לו באפן קבוע (הגר"ש דבליצקין זצ"ל, עת לדרש' ימים נוראים עמ' מה).

ב'ארוחת ישר' (ס' ל) לגר"ח קני'סקי כתב: כתבו הפוסקים שעקר התפלה בצבור הוא להתחיל מיד כשהצבור מתחילים, והמתאחר, מלבד שמפסיד את עקר תפלת הצבור, גם עובר על פמה דינים מפרשים ב'שלחן ערוך'.

מלבד זאת, הרי כבר כתב הגר"א שכל סדר התפלה בניו על סדר העולמות העליונים, וחס ושלום אין לדלג ולו על דבר אחד מהתפלה. ולא התירו לדלג על פסוקי דזמרה אלא בשביל תפלה בצבור. ועוד אמרו בברכות (מג ב, ע"פ רש"י" שם ד"ה פושע) שהנכנס באחרונה לבית המדרש נקרא פושע ויצא. ומי שיכול לבוא לתפלה בזמן, ובשטט נפש מאחר כדי שלא יצטרך להמתין כמה רגעים לחזן, אין לה מבזה את עבודת ה' גדול מזה, וכאלו אינו מאמין שהשכינה נמצאת בבית הכנסת בשעת התפלה. ואדרבה ראוי הוא כבוד שמים להמתין כמה דקות קדם התפלה, מה גם שאם מאחר אדם להתפלל, עלול הוא לבוא לידי חלול ה'.

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין נשאל על ידי אב"ר שעמדו לפניו שתי אפשרויות: להתפלל בבקר כתיקון, אלא שהמציאות היא שאז כרח אחר כעשר דקות ודלג על פסוקי דזמרה, או להתפלל במגן מאחר יותר שיכל להגיע אליו בזמן. אמר לו המשגיח: "ותיקון" זו מעלה בתפלה, אולם תפלה בלא פסוקי דזמרה אין לה צורת תפלה כלל, ובדאי עדיף שיתפלל במגן המאחר יותר (בני תל' על מ"ח קני' התורה עמ' קמז).

הלחש המפלא שרפא את הגר"א

"היה זה לפני שנים רבות, לאחר שהתאלמנותי מבגלי היקר שנפטר בגיל צעיר. נותרתי לבד בעולם עם יתומי הקטנים, ולא היה בידי אף פרוטה כדי להאכילם. בתחלה נסיתי להרויח מפה ומשם, אך כל מאמצי עלו בתוהו.

במר לבי ובאיאשי, החלטתי לפנות למי שאמר והיה העולם. בשעת בקר מאחרת ונכנסתי אפוא לבית הכנסת, פתחתי את ארון הקודש והתחלתי לבכות לה' על כך שאין לי פרנסה. בכיתי שוב ושוב ובקשתי ממנו במלים פשוטות שישלח לי את פרנסתי. התחננתי מעמק לבי, ותפלתי נענתי.

לפתע שמעתי בת קול מן השמים שאומרת לי - הייתי צריכה להתאמץ מעט כדי להקשיב לדברים - אולם זה מה שלבסוף שמעתי: 'תגדי' שהפל נהיה בדבר' לרפואת בני אדם, ותהיה לך מכף פרנסה ברוח'.

קבלתי את הדברים כפשוטם, וכך אני מתפרנסת ברוח, ברוף ה', במשך כבר למעלה משלושים שנה", סימה האשה את דבריה התמימים.

משמע הגאון את ספורה של האשה, לא יכול היה להתאפק ופרץ בצחוק. מן הצחוק הפתאומי התפוצצה המגלה שבאזנו, והוא כבר לא היה זקוק ללחש כדי לרפאה...

"מדוע צחק הרב", שאלה האשה בטון מעט נפגע, "וכי נהגתי לא בסדר?", השתוממה.

הסביר הגאון: "אני הייתי הבת-קול... יטבתי באותו זמן בקומה שמעל בית הכנסת, בעזרת הנשים, שקוד על תלמודי, כאשר לפתע שמעתי מכון בית המדרש יהודיה בוכה במר לבה. לבי התמלא ברחמים ולא יכלתי להמשיך בלמודי. שמעתי שהאשה זועקת ומבקשת שוב ושוב על 'פרנסה... פרנסה', בקשתי להרגיע את רוחה וקראתי לעברה מלמעלה:

"אם את צריכה פרנסה, תגדי' שהפל נהיה בדבר' בכונה. זה בודאי יעזר לך. לא חשבתי ולא תכננתי מראש ולמר את הדברים, אולם אלו היו הפלים שהקדוש ברוך הוא שם בפי באותו רגע כדי להפיס את דעתה של האשה האמללה."

הגאון לא חשב ולא התכונן, אולם: 'צדיק גוזר, והקדוש ברוך הוא מקיים'. לאחר שהדברים יצאו מפיו, והאשה קיימה אותם בתמימות כפשוטם, קים הקדוש ברוך הוא את דבריו. האשה מצאה את פרנסתה, ורבים אכן נושעו בזכותה.

את הספור המפלא והבלתי מפורסם שלפנינו, על אודות הגאון מוילנא ז"ע, ספר המגיד הנודע רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל, אשר שמעו מרבו, המגיד הנודע רבי שלום שבדרון זצ"ל:

ידוע כי רבנו הגר"א הקפיד כל מי חייו שלא לדרש ברופאים כלל. שגורים היו על לשונו דברי הרמב"ם בפרושו לתורה (ויקרא כו יא): "הדורש השם בנביא לא ידרש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם..."

מעשה ופעם סבל הגאון מדלקת אזניים קשה אשר העיקה עליו עד מאד ואף הפריעה לו מסדרי למודו. הגאון התירס בכאביו, ומקרביו שראו בסבלו הנורא, ומאידך ידעו כי לא ידרש ברופאים כדי להתרפא ממחלתו, תרו אחר דרך שתוכל להקל מעליו את סבלו. לאחר ברורים שמעו כי בפאתי העיר וילנא מתגוררת אלמנה מבגרת, ידאת שמים ומדקדקת במצוות, אשר יצא לה שם כי היא מרפאת מחלות קשות באמצעות לחש מיחד שקבלה ממקור עלום.

שמחו מקרביו של הגאון לשמע הידיעה ומירו לעלות אל ביתו כדי לספר לו כי עלה בידיהם למצא עצה לסבלו. "יש אשה המרפאת מחלות באמצעות לחש", ספרו הם לגאון, "באמצעותה יוכל הרב להקל מעל סבלו בלא לדרש ברופאים".

הגאון הקשיב לדבריהם, ולאחר מחשבה הסכים שיביאו את האשה לביתו.

כאשר הגיעה האשה לבית הקדוש, בקש הגר"א תחלה לכל לברר על אודות הלחש שבאמצעותו היא מטפלת בחולים, כדי שחלילה לא יבא ממקור טמא. אלא שהאשה יכלה לבוא וסוד, וטענה בחשש: "הלא זהו מקור פרנסתי היחיד, ואם אגלה את סודי אני עלולה לאבדו לצמימות".

מובן מאליו כי חששה היה לשוא אחד התלמידים התנדב להסביר לה כי אין מקום לחשש שהגאון הקדוש, ראש וראשון ליראי ה', יעשה חליה שמוש לרעה ויגלה את הלחש לאחרים.

האשה סברה וקבלה. היא הסכימה לגלות לגאון כיצד פועל הלחש, ודבריה הדחיימו בפשותם:

"אני נוטלת בדי כוס מים, עומדת בסמוך למבקש הישועה, מברכת שהפל נהיה בדבר' בכונה 'תרה' ושוחה, והישועה מגיעה. זה הכל".

מקרביו של הגאון הבחינו בחייו קל שהחל להתפשט על שפתו, מפי כאשר המשיך וישועה מפי האשה: "ומי גלה לך את הלחש המיוחד הזה?". "ובונו של עולם!" השיבה האשה התמימה, ומיד המשיכה וספרה.

על ידי

יחי ראובן מטות